

گزارش
آنلاین

الشوق

ریسان

روح الله خلیلی بروجنی*
rkhalili @ Physicist.net

۲

شورای مرکزی آموزش و پژوهش ژاپن که به منزله نهاد مشورتی وزارت آموزش و پژوهش و ورزش این کشور است، گزارشی تحت عنوان «الگویی برای آموزش و پژوهش ژاپن در قرن بیست و یکم» منتشر ساخته است.

در این گزارش بسیار مفصل خط مشی های آموزش و پژوهش برای قرن بیست و یکم ژاپن تعیین شده است.

قبل از بیان چکیده این گزارش، در ابتدا با ذکر چند موضوع نگاهی اجمالی داریم به تحولاتی که در حوزه تعلیم و تربیت در چند دهه گذشته در جهان رخداده است. توجه به آنها ما را با «سوق زیستن» به عنوان هدف نهایی آموزش و پژوهش ژاپن برای ورود به قرن بیست و یکم آشناتر می سازد.

بارشد سریع جمعیت پس از جنگ جهانی دوم و افزایش تراکم دانش آموز در بسیاری از کشورهای جهان بویژه در دهه شصت میلادی، در سال ۱۹۷۱/۱۳۵۰ یک هیئت ۷ نفری به سرپرستی ادگارفور^۱ و به پیشنهاد رنه ماہو مدیر کل وقت یونسکو تشکیل شد. این هیئت موظف شد «هدف های جدید آموزش و پژوهش را، با توجه به تغییرات سریع در دانش و جوامع، نیازهای توسعه، آرزوهای فردی و ضرورت تسريع در صلح و تفاهم بین المللی» تعیین کند و پیشنهادهایی در مورد «روش های فکری، انسانی و مالی مورد نیاز برای رسیدن به آن هدفها» ارائه دهد. این کمیسیون پس از تلاش های فراوان در گزارش خود با عنوان «آموختن برای زیستن^۲» که در سال ۱۹۷۲/۱۳۵۱ به چاپ رسید، توانست مفهوم آموزش در طول عمر را، در زمانی که نظامهای آموزشی سنتی با چالش های زیادی مواجه شده بودند، به خوبی تثبیت نماید.

همچنین در سال ۱۹۹۱/۱۳۷۰ با نزدیک شدن به سده بیست و یکم^۳ کنفرانس عمومی یونسکو از فدریکو مایور

مدیر کل وقت یونسکو تقاضا کرد «کمیسیون بین‌المللی برای تعمیق روی آموزش و پرورش و یادگیری در قرن بیست و یکم» را تشکیل دهد. به همین جهت مدیر کل یونسکو از ژاک دولر^۴ خواست که ریاست این کمیسیون که متشکل از یک گروه چهارده نفری از شخصیتهای برجسته آموزشی از چهار گوشۀ جهان با سوابق متنوع فرهنگی و تخصصی بود، را به عهده بگیرد.

کمیسیون بین‌المللی آموزش و پرورش برای قرن ۲۱ کار خود را به طور رسمی از ابتدای سال ۱۹۹۳/۱۳۷۲ شروع کرد. این کمیسیون توانست از منابع ارزشمند و تجربیات بین‌المللی موجود به خوبی استفاده و در تهیه توصیه‌ها و انجام وظایف خود به طور مستقل عمل کند. گوناگونی بسیار زیاد در وضعیتها، مقاومیت و ساختارهای آموزشی و هم چنین گسترگری کمی اطلاعات موجود و عدم امکان بررسی عمیق آنها با توجه به محدودیت زمانی کمیسیون در ارائه گزارش، از جمله مشکلاتی بود که در مقابل کار کمیسیون قرار داشت. در نتیجه این کمیسیون ناگزیر شد که به طور انتخابی عمل کند و اموری را که برای آموزش و پرورش در سده ۲۱ اساسی تر به نظر می‌رسیدند، یعنی گراشتهای جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی از یک سو و سهمی که سیاستهای آموزشی می‌توانند در آن داشته باشند، از سوی دیگر، بیرون کشیده شوند.

به منظور توانمند ساختن کمیسیون در نزدیک شدن به وظیفه خود از زاویه هدفهای یادگیری (هم فردی و هم اجتماعی)، شش محور بررسی به شرح زیر انتخاب شد:

آموزش و فرهنگ، آموزش و شهروندی، آموزش و پیوستگی اجتماعی، آموزش و پرورش، کار و استخدام، آموزش و توسعه، علم و پژوهش.

این شش محور با سه محور دیگر که به طور مستقیم تری به عملکرد نظامهای آموزشی مربوط می‌شد تکمیل گردید، که عبارتند از:

فن‌آوری‌های ارتباطی، معلمان و تدریس، امور مالی و مدیریت.

فعالیت‌های این کمیسیون در سال ۱۹۹۶/۱۳۷۴ همزمان با پنجماهیمن سالگرد تأسیس یونسکو به پایان رسید و در همان سال در کتابی با عنوان «یادگیری: گنج درون»^۵ منتشر شد.^۶

در این کتاب پیشنهاد می‌شود که «تکیه بر ۴ ستون بنیادین که زیربنای آموزش و پرورش نوین را تشکیل می‌دهند، تمامی جوامع را قادر خواهد ساخت به سوی آرمان‌شهری عزیمت کنند که در آن هیچ یک از استعدادها که همچون گنجینه‌ای در نهاد هر انسانی نهفته است، بی استفاده باقی نماند. این چهار ستون عبارتند از: یادگیری برای زیستن^۷، یادگیری برای دانستن^۸، یادگیری برای انجام دادن^۹ و یادگیری برای با هم زیستن^{۱۰}.

در این گزارش هم چنین نقش محوری معلمان و نیاز به اصلاح مهارت‌های حرفة‌ای و وضعیت و شرایط کاری آنها مورد توجه قرار گرفته است و بر این نکته نیز تأکید شده است در جهانی که به طور فزاینده تحت سلطه فن‌آوری‌ها قرار می‌گیرد، باید راههایی در نظر گرفته شود که بتوان از این فن‌آوری‌ها هم برای خدمت به آموزش و پرورش استفاده کرد و هم افراد را برای کسب مهارت در زندگی و کار آینده آماده نمود. از طرفی انجام گفت و گوهای گسترده و افزایش مسؤولیت و مشارکت دست‌اندرکاران در همه سطوح، عنصری بسیار مهم در نوسازی آموزش و پرورش خواهد بود.

ژاک دولر سپرست کمیسیون بین‌المللی آموزش و پرورش برای سده ۲۱ در گفتگویی که با مجله پیام یونسکو^{۱۱} داشته است، برخی دیگر از دست‌آوردهای این کمیسیون را چنین بازگو می‌کند:

«... در آستانه سده بیست و یکم، آینده جامعه بشری تأمل و بحث های شدیدی را برانگیخته است. هر چند پیشرفت دانش، به ویژه علم و فن آوری، امید پیشرفت های بسیاری را برای جامعه انسانی در آینده برانگیخته است، اما رویدادهای اخیر هر آن به ما گوشزد می کنند که جهان معاصر در معرض چه خطرهای گاه بسیار جدی و چه انحرافهایی قرار دارد و تا چه اندازه در برابر تعارضها آسیب پذیر است. بنابراین آموزش و پژوهش یک ضرورت است، ضرورتی آرمان گرایانه.^{۱۲}

پیشرفت جامعه انسانی وابستگی شدیدی به آموزش و پژوهش دارد. به علاوه، آموزش و پژوهش یکی از قدرتمندترین سلاحهایی است که ما برای ساختن آینده از آن برخورداریم یا اگر بخواهیم متواضعانه تر سخن بگوییم، آموزش و پژوهش ابزاری است قدرتمند برای هدایت ما به سوی آینده.

وظیفه اصلی کمیسیون بین المللی یونسکو برای آموزش و پژوهش در قرن ۲۱ پاسخ به این پرسش بود که: چگونه آموزشی می تواند نقشی پویا و سازنده در پژوهش افراد جوامع برای سده بیست و یکم ایفا کند؟

در واقع این همان پرسشی است که نزدیک به ۲۰ سال پیش، کمیسیون دیگری به ریاست ادگارفور با انتشار گزارشی تحت عنوان گویای آموختن برای زیستن، آن را مطرح کرد. گزارشی که هنوز هم موضوع روز است. هدف کمیسیون ۱۹۹۳ نیز ارائه حقایقی به تصمیم گیرندهای بود تا در تعیین خط مشی های آموزشی به آنان یاری رساند و بخشی را دامن زند که از محدوده جهان آموزش و معلمان فراتر رود و الدین، کودکان، مدیران مؤسسه ها و مسئولان اتحادیه ها و انجمن هایی را که در برگیرد که می توانند برای هرچه مؤثرتر کردن نقش آموزش و پژوهش تلاش کنند.

و اما توجه به آنچه تاکنون به اختصار به آن پرداختیم، می تواند زمینه مناسبی برای درک ما از «سوق زیستن» به عنوان هدف نهایی آموزش و پژوهش ژاپن برای ورود به قرن بیست و یکم فراهم سازد. در گزارش «الگویی برای آموزش و پژوهش ژاپن در قرن بیست و یکم» و هدف کلی آن «سوق زیستن» می خوانیم:

برای مقابله با معضلاتی همچون تأکید بر رقبابت در امتحانات ورودی، زورگویی و رفتار قلدر مبانه دانش آموزان و خودداری آنان از حضور در کلاس های خود، تعیین چنین هدفی برای آموزش و پژوهش قرن آینده، ضروری است.

مطابق این گزارش «سوق زیستن» یکی از عوامل بسیار ضروری برای فعالیت های خلاق است و افق های جدیدی را بر روی روند بین المللی شدن جامعه و رشد جامعه اطلاعاتی می گشاید. «سوق زیستن» را به اشکال مختلف می توان بیان کرد. عبارتی مانند «زندگی انسان کامل» یا «مهارت های عملی مورد نیاز انسان» و یا «خرد لازم برای زندگی». به طور کلی همه این عبارات را و اصطلاحات را، می توان در سه نکته خلاصه کرد:

● «سوق زیستن» به معنای اندوختن دانش نیست، بلکه تواناییها و صفات ضروری است که هر فرد با کسب آنها، قادر است صرف نظر از تغییرات آینده جامعه، مشکلات را شناسایی کرده، خود را در بوته آزمایش قرار داده، قضاویت کند، مستقل عمل کند و بهترین راه حل ها را ارائه دهد.

● منظور از اصطلاح «سوق زیستن» داشتن روحیه ای است که در عین برخورداری از قوه عقل و استدلال از احساسات انسانی نیز بهره مند باشد و تحت تأثیر زیبایی و شگفتیهای جهان خارج قرار گیرد. چنین فردی در عین آن که، برای عدالت و انصاف اهمیت فوق العاده ای قائل است، از بی عدالتی نیز بیزار است. این فرد، به زندگی ارج می نهد و به حقوق بشر به دیده احترام می نگرد. این اصطلاح به معنای پژوهش قلبی مهربان و سرشار از عشق و محبت نسبت به دیگران و به معنای توانایی همدردی با دیگران است.

◆ منظور از اصطلاح «سوق زیستن» داشتن روحیه ای

است که در عین برخورداری از قوه عقل و استدلال از احساسات انسانی نیز بهره مند باشد و تحت تأثیر زیبایی و شگفتیهای جهان خارج قرار گیرد. چنین فردی در عین آن که، برای عدالت و انصاف اهمیت فوق العاده ای قائل است، از بی عدالتی نیز بیزار است. این فرد، به زندگی ارج می نهد و به حقوق بشر به دیده احترام می نگرد. این اصطلاح به معنای پژوهش قلبی مهربان و سرشار از عشق و محبت نسبت به دیگران و به معنای بی عدالتی نیز بیزار است.

● «سوق زیستن» را می‌توان به برخورداری از بدن سالم و داشتن انگیزه‌های ضروری برای ادامه زندگی سرشار از تحرک و نیرومندی نیز، تعبیر کرد.

این گزارش همچنین خاطرنشان می‌سازد که «سوق زیستن» با مفاهیمی که از آن استباط می‌شود، با فعالیت‌های متنوعی همراه است که شامل روابط کودک و والدین در محیط خانه و در جامعه، بازی با دوستان و معاشرت با سایر افراد جامعه است. شرکت در برنامه‌های سازمان یافته مدرسه نیز، جزیی از این فعالیت‌ها و روابط متقابل کودک و جامعه است.

موضوع دیگری که در این گزارش مطرح شده است، اجرای طرح پنج روز آموزش در هفتة است که به احتمال زیاد در آغاز قرن بیست و یکم در مدارس ژاپن، به اجرا در می‌آید. شایان ذکر است که اجرای این طرح مستلزم تجدیدنظر در برنامه‌های آموزشی این کشور است. به همین جهت شورای برنامه‌های آموزشی که نهاد مشاوره‌ای وزارت آموزش و پرورش، فرهنگ و روزش ژاپن است، رسماً در سال ۱۹۹۶/۱۳۷۵ تشکیل جلسه داد و هم‌اکنون سرگرم بررسی طرح اصلاح ضابطه برنامه‌های آموزشی است و بدون شک تجدیدنظر در رشته‌های درسی، بر هدف «سوق زیستن» استوار خواهد بود.

◆
یادگیری در طول زندگی و
تبديل افراد جامعه به
یادگیرنده‌گان مادام‌العمر
من تواند یکی از راههای
رویارویی با چالش‌های قرن
بیست و یکم به حساب آید.

* گروه فیزیک دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی

زیرنویس‌ها و پیوستها

۱- نخست وزیر و وزیر پیشین آموزش و پرورش فرانسه. در ضمن آقای مجید رهنما وزیر پیشین علوم و آموزش عالی ایران، نیز یکی از افراد این کمیسیون بوده است.

2. Learning to be

این کتاب در سال ۱۳۵۴ از طرف یونسکو با همکاری انتشارات امیرکبیر ترجمه و منتشر شده است.

۳- در سلسله بیست و یکم که در آستانه آن قرار داریم با توجه به مقتضیات آن، اکثر کشورهای جهان با تنشهای زیادی روبه رو خواهند شد. تنشهایی بین جهانی شدن و محلی ماندن، همگانی شدن و انفرادی ماندن، سنت گرایی و نوگرایی، ملاحظات کوتاه‌مدت و بلندمدت، رقابت و برابری فرصت‌ها، توسعه نامحدود دانش و ظرفیت محدود بشر در جذب آنها، ارزش‌های اخلاقی و مادیات.

به همین جهت یادگیری در طول زندگی و تبدل افراد جامعه به یادگیرنده‌گان مادام‌العمر می‌تواند یکی از راههای رویارویی با چالش‌های قرن بیست و یکم به حساب آید. بی‌مناسبی نیست اشاره‌ای هم داشته باشیم به ابتکار ریاست محترم جمهور جناب آقای خاتمی در ارائه طرح گفتگوی تمدنها و پذیرش سال ۲۰۰۱ به عنوان سال گفتگوی تمدنها از سوی سازمان ملل، که می‌تواند در کاهش این تنشها نقش بهسازی داشته باشد.

۴- رئیس سابق کمیسیون اتحادیه اروپا

5. Learning; The Treasure Within

۶- چکیده پرمغزی از کل محتوای گزارش تحت عنوان نکته‌های برجسته (Highlights) نیز منتشر شد. این چکیده در بهمن سال ۱۳۷۵ توسط پژوهشکده تعلیم و تربیت ترجمه و منتشر شده است.

7. Learning to be.

8. Learning to know

9. Learning to do.

10. Learning together

۱۱- پیام یونسکو، شماره ۳۱۱ - تیرماه ۱۳۷۵

12. Education: The Necessary Utopia.